

SHAXS FE'L ATVORINI IFODALOVCHI SIFATLAR VA ULARNING KOMMUNIKATIV FUNKSIYALARI: INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA IJTIMOIY ROLI

Mamadiyorova Sevara Olimjon qizi

Samarqand davlat chet tillar instituti ingliz tili o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada shaxs fe'l atvorini ifodalovchi sifatlarning kommunikativ funksiyalari ingliz va o'zbek tillarida o'rganiladi. Shaxs fe'l atvorini tasvirlovchi sifatlar til orqali shaxsning ichki holatini, ijtimoiy roli va munosabatlarini ifodalaydi. Har ikki tilda bu sifatlarning kommunikativ roli turlicha bo'lib, ular madaniy va ijtimoiy kontekstga ta'sir qiladi. Ingliz va o'zbek tillaridagi sifatlar va ularning kommunikativ funksiyalari ijtimoiy me'yorlar va kommunikativ jarayonlarda qanday rol o'ynashini tahlil qilish maqolaning asosiy maqsadi hisoblanadi. Ushbu tadqiqot, tilning madaniy va ijtimoiy qatlamlariga qaratilgan bo'lib, har bir tilning o'ziga xos kommunikativ me'yorlarini ochib beradi.

Kalit so'zlar: Shaxs fe'l atvori, sifatlar, kommunikativ funksiyalar, ingliz tili, o'zbek tili, ijtimoiy rol, tilshunoslik, kommunikatsiya, madaniyat, ijtimoiy me'yorlar

Kirish

Inson ijtimoiy mavjudot sifatida turli til vositalari orqali o'z fe'l atvorini ifodalaydi va boshqalar bilan muloqotda bo'ladi. Shaxs fe'l atvorini ifodalovchi sifatlar tilshunoslikda shaxsning xatti-harakatlarini, fikrlarini va his-tuyg'ularini aks ettiradi. Bular, shuningdek, ijtimoiy va madaniy jarayonlarni ifodalashda muhim rol o'ynaydi. Ingliz va o'zbek tillarida shaxs fe'l atvorini ifodalovchi sifatlarning kommunikativ funksiyalari o'xshashliklar va farqlarga ega bo'lib, bu farqlar ijtimoiy rolda o'z aksini topadi. Maqolaning maqsadi, har ikki tilda sifatlarning kommunikativ funksiyalarini o'rganish va ular orqali ijtimoiy rolnig

qanday ifodalanishini tahlil qilishdir.

Shaxs fe'l atvorini ifodalovchi sifatlar kommunikativ jarayonlarda muhim ahamiyatga ega, chunki ular suhbatdoshlarga shaxsning ichki holatini, niyatini yoki ijtimoiy statusini tushunishga yordam beradi. Sifatlar nafaqat shaxsiy xususiyatlarni ifodalashda, balki ijtimoiy vaziyatlarni tartibga solishda ham muhim rol o'ynaydi. Ular odamlar o'rtasidagi aloqalarni o'rnatishda, til orqali munosabatlarni boshqarishda va harakatlarni baholashda katta ahamiyatga ega.

Masalan, ingliz tilida "friendly" (do'stona), "honest" (samimiy) yoki "responsible" (mas'uliyatli) sifatlari ijtimoiy muloqotda shaxsni qanday qabul qilishni belgilaydi. O'zbek tilida esa, "mehribon", "sodiq", "obro'li" sifatlari orqali shaxsning ijtimoiy roli va uning jamiyatdagi o'rni aks etadi. Bu sifatlar, til orqali insonning qanday ko'rinishini va boshqalar bilan qanday aloqada bo'lishini belgilaydi.

Ingliz va o'zbek tillarida shaxs fe'l atvorini ifodalovchi sifatlarning kommunikativ roli o'xshash bo'lsa-da, har bir tilning o'ziga xos ijtimoiy va madaniy kontekstlari mavjud. Ingliz tilida sifatlar ko'pincha shaxsning individualligi, mustaqilligi va shaxsiy sifatlarini aks ettiradi. Misol uchun, "hardworking" (mehnatsevar) yoki "polite" (madaniyatli) sifatlari ko'proq shaxsning individual harakatlarini va xulq-atvorini ifodalaydi.

O'zbek tilida esa, sifatlar ko'proq jamiyat va ijtimoiy kontekstga qarab shakllanadi. Masalan, "yaxshi" (yaxshi odam), "sadoqatli" (sodiq) sifatlari ijtimoiy va madaniy qadriyatlarni aks ettiradi va odatda jamiyatda o'zaro hurmat va aloqalar asosida ishlatiladi. O'zbek tilida shaxsning xulq-atvori ko'proq ijtimoiy ro'l va jamiyatga bo'lgan munosabatni ko'rsatadi.

Shaxs fe'l atvorini ifodalovchi sifatlarning kommunikativ funksiyalari tilda ijtimoiy rollarni ifodalashda katta rol o'ynaydi. Bu sifatlar, ayniqsa, ma'lum bir ijtimoiy ro'lga, masalan, ota, ona, do'st, rahbar kabi rollarga mos keladigan xulq-

atvorni aks ettiradi. Ingliz tilida shaxs fe'l atvorini ifodalovchi sifatlar ko'pincha o'zaro muloqotda shaxsning ijtimoiy mavqei va muloqotdagi o'rnini belgilaydi. O'zbek tilida esa, ijtimoiy ro'l va an'anaviy qadriyatlar sifatlarning ishlatilishiga ta'sir qiladi. Masalan, "katta" yoki "hurmatli" sifatlari o'zaro hurmat va jamiyatdagi ijtimoiy rolni ifodalashda keng qo'llaniladi.

Sifatlarning kommunikativ roli shaxslar o'rtasida samarali muloqot o'rnatishda yordam beradi. Ular suhbatni rivojlantirish, noaniqlikni bartaraf etish, ijtimoiy baholash va munosabatlarni tartibga solishda xizmat qiladi. Masalan, ingliz tilida "generous" (xarizmatik), "polite" (madaniyatli) sifatlari o'zaro suhbatda hurmatni va o'zaro anglashuvni ta'minlaydi.

Ingliz va o'zbek tillarida ijtimoiy roldagi farqlar nafaqat kommunikativ funksiyalarda, balki tilning so'zlashuvdagi kontekstida ham namoyon bo'ladi. Ingliz tilida sifatlar ko'proq individualistik xususiyatlarni aks ettirsa, o'zbek tilida ular ko'proq kollektiv ijtimoiy xulq-atvorlarni ifodalaydi. Masalan, ingliz tilida "ambitious" (intiluvchan), "assertive" (o'zini anglagan) sifatlarining ishlatilishi ko'proq shaxsiy muvaffaqiyat va intilish bilan bog'liq bo'lsa, o'zbek tilida "sodiq", "yaxshi" sifatlari jamiyatga, oilaga yoki guruhga bo'lgan munosabatni bildiradi.

Xulosa:

Shaxs fe'l atvorini ifodalovchi sifatlar ingliz va o'zbek tillarida kommunikativ funksiyalarni ifodalashda muhim rol o'ynaydi. Har ikki tilda sifatlarning ijtimoiy roli farqli bo'lsa-da, ular til orqali shaxslar o'rtasida samarali muloqot o'rnatishga yordam beradi. Ingliz va o'zbek tillaridagi sifatlar ijtimoiy va madaniy kontekstga bog'liq bo'lib, ularning kommunikativ roli shaxsning ijtimoiy mavqei va jamiyatdagi o'rnini belgilaydi. Shu sababli, bu farqlarni tushunish, turli madaniy va ijtimoiy muhitlarda samarali kommunikatsiya o'rnatishda muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- Brown, P., & Levinson, S. C. (1987). *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge University Press.
- Holmes, J. (2013). *An Introduction to Sociolinguistics*. Routledge.
- Gumperz, J. J. (1982). *Discourse Strategies*. Cambridge University Press.
- Kuno, S. (1973). *The Structure of the Japanese Language*. MIT Press.
- Azizov, A. (2015). *O'zbek tilida ijtimoiy tilshunoslik*. Tashkent: Fan va Texnologiya.
- Mamadiyorova, S. O. qizi. (2024, sentabr 9). **Collaborative learning technologies enhancing group work in virtual environments.**
https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=TYzCRmcAAAAJ&citation_for_view=TYzCRmcAAAAJ:u-x6o8ySG0sC
-